

EVANGELIKUS EGYHÁZ ÉS ISKOLA.

Előfizetési ár:

Egész évre . . .	12 kn.
félévre	6 "
negyedévre	3 "
Egy szám ára: 24 fr.	

MEGJELEN HETENKÉNT EGYSZER.

Szerkesztő- s kiadó-hivatal: Pozsony, Konventutcza 6. sz. a.

Felölös szerkesztő s kiadó:

TRSZTYÉNSZKY FERENCZ.

Hirdetés ára:

Négyhasábos petit sorként egyszer közölve	14 fr.
többször közölve	10 fr.
Bélyegdíj: külön	60 fr.

Tartalom: A svéd király. (Bierbrunner G.) — „Vallástanítás és ev. közszellem.“ (—d.—) — Irodalom. — Belföld. — Külföld. — Vegyesek. — Pályázatok. — Hirdetés.

E hó 9-én nagy ünnepe van a protestáns világnak; mindenütt, az egész földkerekségen, nálunk is, Magyarországon. A protestáns templomokban e napou dicsének és hálaimek fognak emelkedni ég felé a svéd királyért.

Svédországnak több királya volt, kiknek nevei fénylő betűkkel be vannak jegyezve a történelem könyvébe. De ha a protestáns világ a svéd királyról megemlékezik, akkor mindig csak Gusztáv Adolfot érti, a ki 1632. évi november 16-án a lützeni csatatéren nemes életét a protestáns ügyért hőshalállal fejezte be; a ki a protestáns égboltozaton mint szeplőtlen hős, mint az evang. vallás martyrja ragyog.

Érdemes, különösen hazánk mai viszonyai között, legalább egy futó pillantást vetni ezen király életére és ama időközre, melyben szerepelt, küzdött és meghalt.

Gusztáv Adolf unokája volt amaz ernyedetlen bátorságú Gusztáv Erichson Vasának, ki mint lovagsarj a királyi trónra emelkedett, a Svéd államnak megalapítója volt s a reformációt vérontás nélkül Svédországban meghonosította. Szülei IX. Károly és Christina, a holsteini herczeg Adolf leánya.

Gusztáv Adolf 1594. évi deczember 9-én reggeli 8 órakor született Stockholmban! Azon időben a csillagjósolás divatozott. Nemcsak Wallensteinnak meg volt a maga csillaga, mely szerint életpályáját meg-

futnia kellett, Gusztáv Adolf szereplését is megjósolták a csillagokból. Mondják, hogy Ticho de Brahe, a híres csillagász tiz évvel előbb fedezett fel az égboltozaton egy csillagot, melyből Gusztáv Adolf születését és a protestáns egyház általa történendő megmentését megjósolta.

Gusztáv Adolf igen gondos nevelésben részesülven, tizenkét éves korában már tökéletesen beszélt anyanyelvén kívül latinul, francziául, olaszul, németül és hollandul. Az ország rendei őt 18 éves korában Nyköpingben királyukká választották meg.

Felette bonyodalmas viszonyok közt, háborus időben vette magára az uralkodás terheit 1611-ben. Svédország belső ügyei ziláltak s ellenségei számosak voltak. Hadakoznia kellett Gusztáv Adolfnak Dán-, Olasz- és Lengyelországgal.

Németországban nemsokára kitört a harminczéves háború 1618. május 23-án, mely dult és pusztított 1648. október 24-ig, midőn az Osnabrückben létre jött westpháliai békekötés által véget ért.

Való igaz, hogy a harminczéves háboru felette nevezetes, borzasztó epizódja az emberiség történelmének, a vallásszabadságért dülő harcoknak. De nálunk Magyarországon sokkal több ideig tartottak ezen harcok. Tartanak most is; igaz, vérontás nélkül és nem oly vadsággal, mint akkor; de van bennök vadság ma is, csak hogy finomabb, civilizáltabb.

A harminczéves háborúban részt vettek magyar hősök is. Legalább megakadályozták, hogy II. Ferdinand egész erejét nem fordíthatta a Cseh- és Németországi protestánsok ellen.

Tudvalevőleg a harminczéves háború öt időszakra osztható. Midőn a Jezsuiták a braunauai és klostergrabi ev. templomokat becsukták, lerombolták és Thurn Henrik gróf e miatt a helytartókat kérdőre vonta és Clam-Martincz Jaroslav tanács urak Plater jegyzőjükkal a prágai vár ablakából a várárokba ledobattak, kezdődött a harminczéves háború első része: a cseh háború. Thurn gróf és Bethlen Gábor egészen Bécs alá nyomultak. Kár, hogy mind-

ketten sokat diplomazizáltak s elszalasztották az alkalmat, Bécsset komolyan és erélyesen ostromolni. Elszalasztották az alkalmat, Osztrák-, Német- és Magyarországnak sorsát új, jobb, szabadabb pályára terelni. A fehérhegyi csata 1620. november 8-án, véget vetett a cseh háborúnak, a protestánsok ügye veszve volt.

A csatatér a phalci hercegség területére tétetett át. Miksa, bajor herceg és a spanyol had itt törtek be; kezdődött pedig 1622-ben a phalci háború s tartott míg Tilly, a kath. liga mestervezére 1523. jul. 26-án Mansfeldet, a prot. unió hőszéretét a stadtlóhni csatában megverte. Ezzel a phalci háború véget ért.

1625-ben kezdődött az alsószász-dán-háború. A küzdőterre lépett IV. Keresztély dán király. Ez, Mansfeld, braunschweigi Keresztély, Wallenstein, Tilly és Pappenheim voltak benne a főszereplők. Wallenstein, a kath. liga borzasztó főhadvezére. IV. Keresztély és Mansfeld a protestáns ügyért küzdöttek. Egy ideig Bethlen Gábor is támogatta őket, de később megmondolta magát s II-ik Ferdinanddal békealkudozásokba bocsátkozott és Mansfeldet cserben hagyta. Mansfeld Wallenstein által a dessauai hidnál megveretvén, Boszniába menekült, 1626. novbr. 20-án Urakovitz nevű faluban, nem messze Serajevótól meghalt. Tetemei Spalattóban nyugosznak. IV. Keresztély 1629. május 22-én Lübeckben a császárral békét kötött s a német protestánsok sorsát magára hagyta. A harmincéves háború harmadik szaka, az alsószász-dán háború tehát szintén szerencsétlenül végződött a protestánsokra nézve.

Következett a harmincéves háború negyedik szaka, a svéd-német háború, melynek főszereplője Gusztáv Adolf, a protestánsoknál felejthetetlen svéd király, a protestáns ügynek dicső hőse és mátyrja. Országunk akkori története szoros kapcsolatban áll Gusztáv Adolf szereplésével. Rákóczy György szövetségre, mire őt Gusztáv Adolf felhívja vele ugyan nem lép, de küzd II. Ferdinánd ellen s csak Gusztáv Adolf halála után köt békét Ferdinanddal.

Gusztáv Adolfot a pomeraniai és mecklenburgi hercegek segítségül hívják s ő, mert II. Ferdinánd a Keleti tengeren túli részekre is kiterjeszteni törekedett hatalmát s most Richelieuvel is ez iránt szerződésre lépett, ezen felhívásnak engedve, 1630. június 24-én átjött a tengeren és Usedom szigeten 15,000 harcossal német földre lépett.

Bár Magdeburg gyászos elpusztítását meg nem akadályozhatta, rövid idő alatt győztesen haladott előre a protestánsok ügyében. A breitenfeldi (lipcsei) csatában 1631. szeptember 7-én Tilly és Pappenheim hadait tönkre tette és így, a mit a császáriak eddig sok fáradsággal és le nem írható iszonyatosságok elkövetése mellett 12 év alatt elértek, azt őt rövid óráig tartó csata tönkre tette.

Tilly, ki a csatát megelőző haditanácsban azzal biztatta tisztjeit, hogy az eddigi észlelések szerint az eretnekek nyílt csatában még sohase győztek, ez egyszer keserűen csalatkozott s hozzá még pár sebet is kapott.

De Bécsben is megrémültek, s sokáig nem tudták elhinni, hogy a mint egy udvaronc nyilatkozott, az Úr Isten Breitenfeldnél egyszerre csak lutheránussá lett.

Ezután Gusztáv Adolf győztesen haladott előre, annyira, hogy II. Ferdinánd kénytelen volt magára nézve lealázó feltételek mellett ismét Wallensteinnál könyörögni, hogy vállalja el a fővezérséget.

Most két nagyon különböző jellemű, de mint hadvezér egyiránt kiváló férfi áll egymással szemben.

Wallenstein nagyon kerülgette a csatát. Végre, 14 hónappal a breitenfeldi csata után bekövetkezett az örökké emlékezetes mérkőzés a lützeni síkságon, 1632. nov. 16-án.

A csata 11 órakor délelőtt kezdődött, miután a köd szétoszlott volt. Wallenstein Lützen falut felgyújtatta. Gusztáv Adolf csatarendben felállított hadai előbb a hadizene kísérete mellett elénekelik „Erős várunk a mi Istenünk.“ Azután oda szól a király hadainak: „Most rajta, vitézeim! Jézus, Jézus, Jézus! segíts nekem harcolni a Te dicsőségéért!“

Rövid három óra múlva a bal szárnyon és a középpontban Wallenstein katonái futásnak erednek. De jobb szárnya áll s weimari Bernhard nem tud felette győzedelmeskedni. Gusztáv Adolf segítségére siet, de ellenséges lovascsoportba kerül, lova nyakán keresztüllöve, ledől; egy másik lövés szétzúzza a király bal karját. Ekkor kéri Gusztáv Adolf Ferencz Albert, szász-lauenburgi herceget, ki mellette van, hogy őt a harczi tolongásból kivezesse; de e pillanatban hátába furódik egy új lövés golyója. És most „Én Istenem, én Istenem!“ feljajdulással a lóról, melyre felsegítették, leesik. A ló a királyt, mert a kengyelben függött, pár lépésre még magával huzcolja, aztán földre terül. Kisérete fut, csak Leubelfing apród marad uránál, karjaiba veszi s e hükeblen leheli ki a hős király nemes lelkét.

E pillanatban a visszatért Pappenheim jelenik meg a csatatéren. Wallenstein siet szétvert sereg-részeit ismét összeszedni és Piccolomini már ötödik lovon ülve és Terzky gróf lovasaival rohamot intéznek a svédek ellen; utánuk nyomul Pappenheim. De Pappenheimot átfurja egy golyó, lerogy a lováról. Weimari Bernhard pihent gyalogságát bevonja a harcba s rohamban egész seregével támad. A császáriak háta mögött Wallenstein által készen tartott lőszerkocsik levegőbe röpködnek; ez babonás irtózáttal tölté el Wallenstein harcosait; vad futásnak erednek és iszonyatos lármával kiáltják: „A csata veszve van, Pappenheim agyonlövetett, a svédek megsemmisítettek!“

A sötét éj beköszöntött; a svéd király halála gyászt borított a svéd hadra, de a csata nyerve volt, a protestáns ügy megvolt mentve. A csatatér és a protestáns vallásszabadsági eszme felett lebegett Gusztáv Adolf halhatatlan lelke. Lebeg most is!

Méltó dolgot cseleksznek a protestánsok, midőn Gusztáv Adolf 300 éves születési emlékét ünneplik,

A lützeni csatával végződött a harmincz éves háború negyedik szaka, a svéd-német háború.

Most jött a tragédiában a komikum, az ötödik szak, a francia-svéd-német háború. A vallási érdek háttérbe szorítottatott, a politikai érdek átvette a vezérszerepet.

A mi az összeférhetlenségben élő protestáns fejedelmeknek nem sikerült, az sikerült Richelieu bibornoknak, a ki most, egyesülve a német protestánsokkal, nyíltan fellépett az osztrák hatalom ellen.

Ritka a történelemben az a hajsza, melynek a császáriak most ki voltak téve. 1637 febr. 15-én II. Ferdinánd elhalálozott, utódja volt a lágyabb III. Ferdinánd. A svédek Oxenstierna által kormányozva, Banner, Königsmark, Torstenson vezérlete alatt, a németek veimári Bernhard alatt, a francziák Enghien és Turenne alatt egy cél felé, Osztrákország lealázására törekedtek. Sikertilt is nekik. A westphaliai béke óta Európában a vezérhatalom Franciaország lett.

Mind az által a harminczéves háborúnak főhőse Gusztáv Adolf. Azzá tették őt úgy személyes tulajdonai, mint szereplésének összes körülményei.

Ha II. Ferdinánd lelki meggyőződése szerint azt mondotta, hogy inkább országát és népeit veszítené el, inkább, egyik kezében a koldusbottal és másik kezébe, nejevel és gyermekeivel a nyomorba vándorolna, ajtótól-ajtóig koldulva kenyerét, sőt inkább a leggyalázatosabb halált szenvedne, semhogy a protestánsokat lássa, akkor Gusztáv Adolf mégis egészen más jellem. Igaz, ő is hí lutheránus volt mint II. Ferdinánd katolikus, azt vallotta, és ő volt az első, ki ezt vallotta, hogy a lutheránus vallás az egyedül üdvözítő. És haragra lobbant nem egyszer a miatt, hogy az evangélikusok Németországban — mint nálunk is a vallás-szabadító erdélyi fejedelmekkel szemben tétovázó magyar protestáns nagyok — nem tudtak összetartani és egyértelműleg cselekedni egy magasztos eszméért, a vallás-szabadságért. De a miben leginkább feltülmúlta összes hirneves kortársait, az a tiszta, rajongás nélküli vallásosságán kívül, az utólérhetlen türelmessége, fegyelmi szigora és igazságszeretete.

Nemcsak, hogy nem volt nap, melyet imával kezdet és zárt volna be, nemcsak, hogy hada a gondolható legfegyelmesebb volt, de soha nem fordult elő eset, melynél ő más vallásuak ellen intolleráns lett volna, vagy hogy hadainak a legcsekélyebb intolleranciát megbocsátotta volna.

Ha tehát a protestáns világ őt ünnepli, ünnepli benne a vallási hős és mártýron kívül még a valódi protestáns türelmességek eszményképét is. Ünnepelje bátran, mert türelmességre most is igen nagy szükségünk van, minőt a svéd király tanúsított.

Bierbrunner G.

„Vallástanítás és ev. közszellem.”

Nagy érdeklődéssel olvastam e becses lap 47—48. számaiban közölt e című cikkeket, mert velök, tisztelt kartársunk egyházi életünk nagy, — ám a legnagyobb sebét igyekeznek gyógyítani.

Bizony az ev. közszellem hanyatlása általános, sőt be kell ismernünk, legtöbb egyházban egészen hiányzik. Az említett cikkekből előadott orvoslási módszereket én is már megpróbáltam s tapasztalásom eredményét másokkal is tudatni akarom.

A vallástanítás az elemi iskolában a tanítót illeti, nem pedig a lelkészt. Ez a mi hitfelekezeti iskolánk egyedüli jelleme; mert csak úgy lesz az egyház által fentartott iskola s tanítója egyházi, ha benne a tanító tanítja a vallást. Mert milyen más haszna lenne az egyháznak iskolája fenntartásából? ha ez nem volna: szívesen átadhatná az államnak! Én tudniillik a vallásoktatást nem látom egyedül a káté tanításában, de az összes tantárgyak vezessenek az istenhez, ébresszenek a gyermek szívében vallásosságot. Ha ezt a tanító meg nem teszi — a vallásoktatásra szánt pár órával nem teljesítené köteleességét; több órát pedig más tárgyak sokasága nem enged.

Azért az illető olvasókönyvnek is mind vallásos tartalma cikkekből kellene állnia, a mint azt Bella, b. csabai tanító legújabb olvasókönyveiben látjuk.

Szerény nézetem szerint a lelkészek, a gyermekekkel való első tanítási érintkezése a konfirmáció. Ha a lelkész az elemi iskolában tanít, a bekövetkezendő konfirmáció megfosztatik ünnepélyességétől. Hiába — de arra is figyelniünk kell: a katolikus egyházban a helybeli lelkész tanítja a vallást, de a bérmálás egyedül a ritkán látott püspöknek kizárólagos joga; az evangélikus egyházban a konfirmációt a lelkész teljesíti, kívánatos tehát, hogy a konfirmációig valaki más tanítson; az pedig a tanító. — Saját tapasztalatomból tudom, milyen benyomást tesz a 12—13 éves gyermek szívére a konfirmáció előtti tanítás. Azért szükséges, hogy czélszerűen rendeztessék be. Már a tanításnak ideje fontos. Nálunk is szokás volt azt bőjti időben vagy pünkösd előtt végezni. De belátván, hogy egyrészt az iskolás gyermekek az iskolátogatástól elvonatnak, másrészt az akkor még uralkodó rossz időjárás sok kellemetlenséget okoz: teljesítjük azt a nyári vizsga után. A gyermekek a legtávolabb községekből jöhetnek s vehetnek részt a tanításban egész napon át. Első években ezen mód különféle akadályra akadt, kivált azért, mert sok gyermek nyáron át szolgálatba megy; most pedig annyira megkedveltetett, hogy a netaláni szolgálatban levő gyermekeket is legnagyobb készséggel küldik a tanításhoz. Csak kár, hogy hiányzik az alkalmas kézi könyv. Mert ámbár nem hozható be egységes tananyag, miután különféle községekből összegyűlt különböző tehetségű gyermekek vallástani tanulmányozottságához képest kell tanítani; mégis ezen hiányt nagyon érezzük. Különféle út ve-

zethet a gyermek szívéhez csak jussanak hozzá. Konfirmáció alkalmával kezdődjék tehát a lelkész tanítása s tartson azután a felnőtt ifjúsággal vasárnap-i iskolán át. Igaz, hogy ezen vasárnapi tanítást nem igen szokták látogatni s inkább gyülekeznek valami verkli körül, — de ennek is módját lehet ejteni, — a miről későbbben.

Hogy a lelkész nem taníthatja a vallást az elemi iskolában annak fizikai oka is van. Nem minden egyház áll 500—2000 lélekből; a felvidéki egyházak nagyobb része 2000—3500 lelket számlál, a kik elszórva 5—8 községben laknak. Saját egyházam körülményei közt beszélek. Anyaegyházunk áll 850 lélekből s bir 2 iskolával a többi 2200 lélek lakik elszórva öt, 1—2 órányi távolságban fekvő községben, a hova sokszor sár, víz, hó miatt 4 lóval sem juthat az ember; legtöbb temetés pedig november—ápriliséig szokott lenni. Van eset, hogy egy héten 5—8 halotti beszédet kell tartani. S bizony ilyen körülmények közt működik a lelkésznek többsége. Tessék mostan módot találni egyházam 6 iskolájában való vallástani feladatra a lelkész által! Mondja valaki, hogy a filiális iskolákban nem kell tanítani. Miért? Eppen ezekben kellene. Hisz az anyaegyházi tanító mindig okleveles, művelt ember, de a filiális tanítók nem. Igen is, azon esetben is, ha összes iskoláink államosíttatnának is, ne legyen vallástanító a lelkész de a kántortanító. „Két úrnak szolgálni“ nem lehet; a lelkész pedig a felnőttek oktatását teljesítvén, nem taníthat az elemi iskolában. Zsinati törvényeink 63. §-a) helyesen jellemezi a lelkésznek feladatát az iskola irányában: „felügyel“ az iskolákra, különösen a vallásoktatásra; ha pedig ő tanít — ki fog felügyelni?

Másképen áll a dolog a kisebb egyházakban, hol a lelkész kényelmesen teljesítheti a tanítónak összes teendőit, évente 10 temetés, 12 keresztelezés, 2 esketés mellett. De általános szabályzatot arra alkotni, nagyon veszélyes volna. Mert legyünk őszinték, olyan eljárás vezetésbeli változást is vonna maga után. Sok egyházban a kántor fizetése nem sokkal kisebb a lelkészénél; az 5-öd éves korpótlék útján pár év múlva felül fogja azt haladni. A kántortanítói fizetés nagyobbodni fog a lelkészi pedig nem; de a tanítói munka kisebbedni fog, a lelkészi nagyobbodni. A lelkész tehát jogosan mondhatná: én a vallástani tannal átveszem a tanítói munka egy harmadát, kérem tehát fizetésének is egy harmadát. Mi lesz abból? Jobb lesz annak következtében maradni az eddigi módnál s a tanító tanítsa továbbra is a vallástant s különösen a vallásosságot. De az a baj, hogy mai napon a tanítók minden egyes tantárgy tanításához képesebbek, mint ehhez. A tanítók képeztetése nem felel meg az evangélikus élet követelményeinek. Olyan fiatal tanító feje tele a legszebb tervekkel, de szíve üres: hiányzik benne a vallásos meggyőződés, egyházához való ragaszkodás s a Krisztushoz vezető szeretet. Nem mondok sokat, ha állítom, hogy tanítóink jó részét az első kánoni vétség miatt felelőségre kellene vonni. Mostani, kivált fiatal tanítók

legnagyobb öröme a vallástalansággal dicsekedni; nekik az isteni tisztelet végzése teher.

Ehhez bizonyítékot nyújtanak a különféle tanítói szaklapokban közölt cikkek, melyek között csak egyet olvastam (dacsolami Izák Lajos tanítói értekezleten tartott*) beszédét), mely a tanítónak legnagyobb erényét s erejét a Krisztusban való életben, a valódi ker. ev. hitben találja. Nem csoda, hogy a lelkész jó szándéka, tanítójának közönye miatt meg nem valósulhat. Egyházunk főfeladata legyen a tanítóképezdékre legnagyobb figyelemmel lenni, s oda hatni, hogy egyházunk ily fontos tényezői tanárai által feladatuk teljesítéséhez lelkiismeretesen előkészíttessenek.

De a theologiai tanár urakhoz is van egy kis kérelmem, — ne vegyék rossz néven, de fiatal teológusaink jól ismerik ugyan az akadémiai életet, de az egyházi életet s szükségleteit nem. Én is ily bajban voltam s sok csalódáson kellett átmennem, míg megismertem kötelességemet. Azért czélszerűnek látnám oly szabályrendelet behozatalát, mely szerint csak 3 évig tartó segédkezés után lehet valaki rendes lelkészé.

A mi pedig mind a kettőt közös munkájában hátráltatja, az a fizetésnek módja. Mind a kettőt függetlenné kellene tenni az egyesektől, hogy ne legyen kénytelen minden krajczárért, látván a népszegénységet s saját gyermekeinek szükségleteit, alkudozni, egyik-másik előkelő kegyét keresni s különféle mellékkereset után járni, mert ez a vallásosság s ev. közszellem terjesztésében nagy akadály. Ha lefolyt zsinatunk a stó lá k a t megszüntette volna, sokat tett volna, mert a papiroson ígért százalékos krajczárnyi járandóságból álló minimális fizetéssel nem lehet minket boldogítani. Sapieni sat.

Még egyet. A róm. kath. egyház rendelkezésére való hivatkozás nem jó. Ott kétféle annak az oka, hogy felszentelt egyének tanítanak vallást: az első hogy az által is érvényesüljön a hierarchicus eszme, mert ott a vallás = egyház; egyház = lelkész, ergo vallás = lelkész, második pedig, hogy a mi ev. tanítóink és a kath. műveletlen, nyomorral küzdő kántor — muzsikánsok közt nagy a különbség.

A többiben megegyezem tisztelt cikkiró úrral, különösen az 1—5 alatti ajánlataiban; de bátor vagyok erre vonatkozólag is tapasztalataim nyomán következőt megjegyezni.

Az ugynevezett fonók rossz hatását ismerjük elegendően. Az erkölcstelenség csiráját kapja itt a még 12—15 éves gyermek. A mostani ifjúság pedig annyira ragaszkodik hozzá, hogy oly gazda, a ki szolgálóit oda nem eresztí, 1—2 hét után szolgáló nélkül marad, ez conditio sine qua non! Annyira jöttünk, hogy 11—12 éves tankötelesek iskolát nem látogatnak, de fonót igen is. S az orvoslás? Mult évben volt. Az árvamegyei bizottsági ülésen tárgyal-

*) Az illető szerkesztőség által jellemző megjegyzéssel ellátva.

tatott a záróra ügye. Felhozattott: ezekre a fonókra is terjesztessék ki bizonyos záróra, mert a szolgálók „founak“ ott 11—12 óráig, azután páronként szétmennek s 7-kor kelnek fel. A válasz pedig volt: hogy a fonó magánjogú, s bele avatkozni nem szabad. — Folyó évben a tanítói értekezlet tette az esperességi gyűlésen azon ajánlatot: kívántassék oly vármegyei szabályrendelet alkotása, mely szerint 15 éves korig a korcsma s fonó látogatása ne engedjék. Az utolsó nézve azonban kimondatott (előkelő hivatalnok által), hogy a fonó privát dolog, — bele avatkozni nem szabad. Felhozok erre nézve egy példát. Mezővárosunk birájának fiatal leánya sokszor kimaradt s több éjszakát házon kívül töltött. Atyja rosszat sejtve utána ment s látván őt bemenni oly házba, hol a fonó gyűlni szokott, — kissé megnyugtatta hazatért, de pár óra múlva ment őt felkeresni. Az ablakon át látta, hogy leánya több más társaságában (köztük egy 13 éves!) mint mulat egy legénynyel s előttük az asztalon sokféle enni s inni való. Berohant a szobába s botja megtette a köteleességét. Kiderült, hogy az illető házi asszony nemcsak különféle „hasznosat“ tanított (varázsos rántottát csinálni, hogy járjon a férfi a leány után!), kártyából jósolt, de tudott magzatot is elhajtani! miért neki a látogató leányok szalonját, gabonát stb. hoztak. A feljelentés eredménytelen maradt s a fonók tovább is szoktatták az ifjúságot az erkölcstelenséghez s tolvajlásához. Sajnos, de való, hogy hasonlót karhatalmilag szétozlatni nem lehet (?).

Tettem tehát következő ajánlatot s most is teszem. Az ifjúságnak alkalmat kell adni a mulatsághoz is, összekötve hasznos tanítással. Erre is szolgáljon az iskola. Ebben be kell rendezni népszerű keresztény, evangélikus szellemű olvasmányokkal felszerelt könyvtárt; olvasás, beszélgetés, éneklés, szini előadás, ártatlan mulatsággal elérjük a célt. De itt is van bökkenő. Előre tudom, hogy ennek keresztülvitele nemzetiségi szempontból sok ellenségre talál. A panszlavismus réme megakadályozza ezen fontos intézmény létesítését. — Csak kezdjen az ifjúság akár-mily ártatlan tartalmu tót éneket — bizonyosan akad mindjárt, ki azonnal megüzeni a budapesti ujságoknak veszélyeztető felfedezését (mint nem régen Árvamegyében, hol az ev. iskolákban a pár év előtt tömegesen megvett királyunk arcképeiben orosz czárt fedeztek fel) s őszintén megvallom, hogy az ev. közszellem terjesztésénél nagyon sokat árt a nemzetiségi rém. Hiába, de másképen nem lehet: a tót népnek szívét nem lehet másképen meghódítani csak is tót szóval, tót könyvvel, tót dallal; ez pedig a mai bolond idő- és észjárás szerint mind veszélyes s addig, míg ezen nyomás alól nem szabadulunk, az ev. közszellemet tót népünk között hathatósan terjeszteni nem lehet. S e szomorú helyzetünk eredménye világos: népünknek régi vallásossága s egyháza iránti érdeklődése csökken nagyon!! Videant consules!!

Iskolás gyermekeinket szoktatnunk kell az isteni tisztelet látogatására általában, de kiváltképen külö-

nös ev. jeleggel bíró napokon. A reformációi emléknap megünnepeletése első sorban ajánlatos. Ez évben először tettük egyházunkban s az ünnep sikerült. A folyó évi esperességi gyűlés határozata értelmében az iskolaélet is isteni tisztelettel kell megkezdeni; én okt. 31-ét arra használtam fel, s mondhatom, hogy az a nap nagyon alkalmas arra.

De azonkívül elég alkalom nyújtatik egyházi életünkben az ev. közszellem terjesztésére. Templomiskolaszentelés, lelkész installációja, tanító eskütétele; az egyháznak, lelkésznek, tanítónak sokféle emléknapjai, reformáció történetéből számtalan emlékezetre méltó esemény felhasználható arra. Hiába: a r. kath. egyház teszi azt a „szentek“ emléknapjai alkalmával — mink nem bírván ezekkel, keressünk más módot. Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo.

De azon kívül az egész élet legyen vallástanító. Egyházunk úgy is nevelő, s mint ilyennek következőre kell figyelemmel lenni. Egyházi fegyelem nincsen. Egyházunk büszke vala tagjai lelkiismeretének szabadságára, de sajnos, azon szabadság a melyhez minket Krisztus meghívott, önkényyé fajult s rosznak lett okozójává anynyira, hogy Jézus szava nem parancsoló szó, az egyház érdeke nem keresendő. Azon szabadság, melyet a róm. katolikus egyház daczára ápoltunk, — egyházunkat veszélylyel fenyegeti. Sok helyen oda jutottunk, hogy istentagadó, Úrvacsoracsúfoló, erkölcstelen férfiak viszik a legelső szót egyházunkban s egy kissé vallásosabb irányu ember élczek tárgyává válik. Nem csoda azután, hogy a népnek egy része különféle szektákban keresi megnyugtatót, másik pedig műveletlensége következtében feltülliczítál a vallástalanságban: ez a mai közönynek forrása.

Az ev. közszellem nem a katolikusok szidalmazásában, de az evangéliumi élet nyilvánulásában álljon. Nem a szűkkeblűség, de okvetetlen szűkség az egyházi fegyelem behozatala és pedig nem csak az egyházi elnökség, de az összes egyházi tényezők (presbyterek, keresztszülők, tanuk stb.) irányában.

Még egy alkalmat ismerek, hol több vallást kellene tanítani, az a mi közgyűléseink. Ezek, melyek hivatta vannak az egyházi élet viszonyairól s szükségleteiről tanácskozni, minden másról tanuskodnak, csak arról nem. Az életről számok és betük sokasága, különféle de lana caprina-vitatkozás nem képes a hallgatók szívét építeni, de inkább a közügytől elidegeníteni. Az ev. közszellem helyét elfoglalta: a korszellem, nem amannak, de ennek hódolnak a mi közgyűléseink együttesen, annyira, hogy egyházunk érdeke is áldozatául esett. Egyházi alkotmányunk szépen határozza meg, hogy az egyházat a világi és lelkési elem egyenlő joggal s felelősséggel kormányozza, de bocsánatot kérek, a praktikus életben ezen feladat úgy áll, hogy: a világi elem kormányozza az egyházat, de a lelkész azért felelős... Legyen! de épen azért ezekhez a világi urakhoz intézem utolsó soraimat: istápolják jobban az ev. közszellemet s ott a hol oly sok alkalmunk van,

különféle közgyűléseken ne feledkezzenek meg, hogy kötelességük is: a vallást tanítani!!

Reájuk néz a nép tömege s ha látni fogja kezökben Krisztus keresztyén s hallani fogja szájukból a keresztyén vallás tanait, fellángol a már enyésző vallásosság tüze s kész lesz utánuk menni az ev. egyház védelmére akárki ellen: ha pedig megtudja a valláshoz való közönyét, eldobja a még létező kis vallásosságot s mi lesz abból — tudhatja mindenki.

S így minden körben van külön tényező a közszellem terjesztésére: családi életben a szülő, iskolában a tanító, felnőttéknél a lelkész, a közéletben minden egyes egyháztag, de különösen az egyháznak világi vezetői. Kiki tanítsa a vallást s az ev. közszellem meg lesz annak dicsőségére, kihez most is küldöm szomorú szívem fohászát, esedezve, hogy legyen velünk!

—d—

IRODALOM.

Zábrák Dénes, soproni ág. hitv. ev. lelkész „Krisztus az én életem“ czim alatt egy egész évfolyam (mintegy 80) korszerű egyházi beszédet ad ki és pedig 5—6 íves havi füzetekben.

Az első füzet, mely négy adventi és két karácsonyi beszédet tartalmaz, most hagyta el a sajtót.

Előfizetési ár: a hét első füzetre (1 kötet), mely az ünnepes egyházi félévet ádventtől pünkösdig öleli fel, 2 frt 50 kr., a további öt füzetre (II. kötet), mely a szentháromság vasárnapjától ádventig szóló, szintén evangyéliumi perikopák felett tartott prédikációkat fog hozni, 2 frt. A kötetek végén konfirmációi s egyéb ünnepélyes alkalmakkor mondott beszédek is fognak megjelenni.

Előfizethetni a szerzőnél.

A beszédekhez mélt. és főtit. tétli Karsay Sándor evang. püspök úr, az egyházi szónoklás nagy mestere, a következő ajánlatot írta:

„Zábrák Dénes, soproni evang. lelkésznek ezen evangyéliomszerű és épületes egyházi beszédeit a lelkészárság és hitrokonok buzgó pártoló figyelmébe melegen ajánlom.

A pártoló figyelmet tisztelettel kéri a szerző.

„Kalászkok az életnek kenyeréhez“ közelismerésben részesülő homiletikai folyóirat II. évfolyamának 4. füzetébe megjelent. Tartalma: Különféle alkalmi beszédek. E füzetben van 38 alkalmi beszéd, javarésze temetési beszédek és imádságok, 2 keresztyén és 3 esketési beszéd különféle kiváló egyházi szónokoktól pl. Szász Károly, Zábrák Dénes, Sánta Károly, Vályi Lajostól stb. A „Függelék“ K. Tóth Kálmán imádságainak folytatását hozza. Általában jó, részben jeles művekkel találkozunk ez új füzetben is. Kívánatos volna, hogy a különben kiváló tapintatú szerkesztők az ily gyűjteményes munkáknál meglehetősen elterjedt szokástól eltérjenek s ne annyira a különös, mint inkább a közönséges alkalmakkor tartott beszédekre fektessenek súlyt; mert e téren prédikálja ki magát legtöbbször és legkönny-

nyebben, kivált a nagyobb gyülekezetben hivataloskodó pap. Különböző ujjal is ajánljuk e folyóiratot testvéreink meleg pártfogásába, mely úgy látszik, itt sem olyan, milyennek lenni kellene s e vállalat megérdemelné. Sok a „megrendelő“, kevés a „fizető.“

Löw Fülöp locsmáncsi (Sopronm.) lelkészárságunk szerkesztésében megjelent „Flugblatt der evangelischen Hilfsanstalt in Ungarn“ 2. száma. Egy felhívás után közli röviden, melegen Gusztáv Adolf életrajzát; rajzolja Abauj-Hernád-Vécse állapotát s szól a bácskai misszióról Szabadka központtal. Együttal jelenti, hogy e lapocskát ezentúl Hornyánszky Viktor díjtalanul 10,000 példányban fogja nyomtatni. A felette olcsó (1/2 kr. = 1 fil.) lapocskát ajánljuk német ajkú testvéreink nagybecsű figyelmébe.

BELFÖLD.

A dunáninneni kerületi közgyűlés. A szentesített zsinati törvények alapján, mint köztudomásu dolog, a dunáninneni új kerület f. hó 19-én és következő napjain Pozsonyban fogja megtartani közgyűlését. Azok, a kik egyházunkat igazán szeretik nagy várakozással, részben aggodalommal tekintenek e közgyűlés elé. Mindkét érzelem teljesen jogosult.

A jelek nem biztatók. Azok, a kik az új rendezéssel az egyházépítés békés munkájának megkezdését várták, aligha nem fognak csalódní. Nagyon is közel áll az a gyanú, hogy a harc, mely eddig egyházunkban dult, csak más térére és más viszonyok közé fog helyezkedni; de elmaradni semmi esetre nem fog. Adná Isten, rossz próféták legyünk. Ha azonban figyelembe vesszük azt, a mit a „Budapesti Hirlap“ f. é. 335. decz. 4-ki számában olvasunk, az aggodalom jogosultságát senki sem fogja kétségbe vonni. Ugyanis a 3-ik oldalon közölve van ntú Horváth József esperes és Mudron Pál esperességi felügyelő, mint a turócsmegyei esperesség elnökségének aláírásával kibocsátott következő körözlénye: „A bányai ág. hitv. ev. egyházkerület előljárósága 1894. évi november 13-án kelt átiratával tudomásunkra hozza, miszerint a kerületek új beosztását célzó zsinati törvény szentesített és 1894. november 6-án a zsinaton publikáltatott s ugyancsak e törvény értelmében esperességünk a bányai kerülethez csatoltatott. Miután tett eskünk köt bennünket, hogy egyházaink és esperességünk jogait védjük és nem a mi ügyünk, de az egész esperesség és egyházaink ügye kérdéseltetik: rendkívüli esperességi gyűlést hívunk össze 1894-ki december 12-ére reggeli 10 órára a turócsm. mártóni ev. egyház templomába, melynek tárgya leendő: határozni, ha vajjon esperességünk a kerületek új beosztásával szemben fentartja e előbbeni határozatait (előbbeni határozatok: a kerületek új beosztását el nem fogadni stb.) és minő állást foglaljon az esperességi előljáróság a fentnevezett átirat szerint az új kerületi előljárósággal szemben, melynek a megválasztásába nem folyt be. Kérjük n. egyházat, hogy e kérdésnek a helybeni gyűlésen való tárgyalása után a jelzett esperességi gyűlésen rendes módon képviseltesse magát. Mindenható Isten, adj áldást

egyházunknak és szerencsés megszabadulást a világius cselekvényekből.“

Nincsen okunk feltenni, hogy e közlemény apokryph volna, mert hiszen megtaláljuk benne azt a két fődolgot, melyre a régi dunáninneni kerület 5 esperességének férfiai ismételve vissza-visszatértek, hogy a zsinatnak utolsó ülés-zsakán hozott törvények a zsinati alkotmánynyal ellentétes és így törvénytelen módon hozattak. És az az állítás is reájuk vall, hogy oly elnökségnek, melynek választására be nem folytak, nem tartoznak magukat alávetni. De azt se gondolja senki, hogy a körösvény tartalma kizárólag a turóci esperességnek álláspontja. A ki ismeri ezen egyházpolitikai, nemzetiségi pártnak szervezetét és fegyelmét, az biztosra veheti, hogy a mit a turóci egyházmege állít, tenni szándékozik és elhatároz, ugyanazon a nyomon fog haladni Nyitra, Trencsén, Árva, Liptó, s ugyanazt fogják követni hazánk egyéb esperességeiben élő s a fentirt urakkal rokonszenvező elemek. Lehet, hogy az utolsó órában, miben kételkedünk, egy vagy más esperesség a fentebbitől eltérő állást foglal el; de egészben véve irányásukban és törekvésükben hívek maradnak önmagukhoz és egymáshoz.

Egyet azonban előre is biztosan állíthatunk és ez az, hogyha meg is jelennek az új téren, nem mint együttmunkáló testvérek, hanem mint küzdő felek fognak megjelenni, a kik vélt igazait a legnagyobb határozottsággal fogják védelmezni, jogosultaknak hirdetett igényeiket a legnagyobb határozottsággal fogják érvényesíteni.

Ha közelebről szemügyre vesszük magát a fent idézett köriratot minden alkotmányosan érző és gondolkozó embert meg fog döbbeneni az a tény, hogy egy országos zsinaton szabályszerűen hozott s ő felsége a koronás király szentesítésével megerősített törvényvel szemben felvetik azt a kérdést, hogy a törvények intézkedését elfogadják-e vagy sem? Sokkal nagyobb tisztelettel viseltetünk az aláírt férfiak intelligenciája és jogismerete iránt, semhogy e kérdés feltételét öntudatlan cselekvénynek bélyegeznők. Ezen, az élet harcában megérett férfiak nagyon jól tudják azt, hogy ha csak törvényen kívüli állapotba nem akarnak jönni, nekik a hozott törvényeket elismerniök kötelességük. Ebből tehát azt kell jőzanon következtetnünk, hogy ők, ha érdekek, felfogásuk úgy hozza magával s ha az időnek viszonyai megengedik, készek lesznek, levonva a következményeket, a magyarhoni ág. hitv. ev. anyaszentegyház szervezetéből ki is válni. Ezzel szemben a zsinatilag szervezett egyház törvényes igazát, szervezetének épségét, a hozzá ragaszkodó gyülekezeteket, sőt egyes híveket sem hagyhatja el s meg kell indulnia annak a testvérgyilkos harcznak, mely ev. anyaszentegyházunknak óriási hátrányára lesz s népünk vallásos életét fel- és szét fogja dúlni,

Igaz, nagyon különös kívánság, hogy 5 esperességnek felfogása mérvadó legyen egy országos egyházra nézve s hogy egy zsinatilag hozott, és szentesített törvény érvényessége, ha még annyira nem tetszik is, egyesek, vagy egyes esperességek el vagy el nem fogadásától legyen függővé téve. De hisz láttuk, hogy mikor még csak „de lege ferenda“ volt szó, már akkor is hirdették, hogy minden consequentiákat elvállalnak s így láthatjuk, hogy most, a mivel akkor fenyegetőztek, keresztül is akarják vinni.

A zsinati törvényvel szemben annak a felfogásnak, hogy oly előljáróság felsőbbségét, melyet ők nem választottak, el nem ismerik legfeljebb is magára arra az elnökségre nézve lehet, de csak is inkább erkölcsi és semmi esetre nem jogi jelentősége, mert a mit egyszer a zsinat törvényhozásilag elintézt, azzal szemben minden egyéni felfogáson nyugvó követelődzés hasztalan. S nem is mutat az egyház iránt valami nagy szeretetre, ha épen az új törvények behozatalával kapcsolatos átalakulás és szervezkedés zavarát még tetézni akarják, egy az egész kerületekben megindítandó választási küzdelemmel. A formális igaznak látszó jogkövetelés igazán a „salus rei publicae“ elvébe ütközik.

Azonban e közlemény czélja nem lehet, vitatkozni azokkal, a kik homlokegyenest ellentétben állanak mi velünk. Tudjuk azt, hogy nincs az az emberi bölcsesség, nincs a léleknek az a hatalma, a mely az ellenvéleményüeket meggyőzné. Ha az egyház hivatott vezetőinek, nagy közönségének figyelmét sikerült felköltetni, őket az ügyek komoly, higgadt megfontolására felhívni, midőn még arra kérjük, hogy intézkedéseikben a határozottságot párosítsák a szeretettel, hogy szegény ev. egyházunkat megmentsék a széthullástól: eleget véltünk tenni hirmondó kötelességünknek.

A kegyelemnek ura áldja meg egyházunk felvirágoztatására irányzott közös törekvéseinket! *Spectator.*

KÜLFÖLD.

A baseli theol. Alumneum örömnépe. Október 30-án ünnepelte a baseli theol. alumneum ötven éves fennállásának örömnépet. Ez alkalmával az alumneumnak jelenlegi intézője, Haller Albert egy nagy gonddal szerkesztett emlékiratot bocsátott közre, a melyben ez áldásos intézetnek multjára és jelenét egyszerű, de vonzó szavakkal esceleti. Ez emlékirathoz csatolt névjegyzék és statisztikai kimutatás szerint nem kevesebb mint 62 magyar cand. theol. volt az intézetnek tagja, a kik — kivéve a már a sírban porladókat — ha nem is testileg, de lelkileg minden bizonynyal résztvettek a szép ünnepélyben.

A vendégek fogadása, ünnepi istentisztelet a közel fekvő „Peterskirche“-ben s társas vacsora képezte a szép ünnepélynek három főmozzanatát.

Az igazi értelemben vett alma mater iránt érzett mély kegyeletüknek adtak megható kifejezést a közelből s távolból összesereglett exalumnusok. Cseh-morva atyáink fiai különösen kiemelendők mint azok, a kik hálájuknak maradandó jelét és tanubizonyosságát is adták. Broschik cseh festőnek egy képét, a melynek tárgya: „Husz a konstanci zsinat előtt“ diszes aranyramával együtt az intézetnek ajándékozták, 400 franknyi összeggel járultak hozzá a jubileumi alap gyarapításához, azonkívül pedig egy diszes albummal lepték meg az alumneumi bizottságot, a mely az összes volt baseli cseh-morva atyafiság arcképeit tartalmazza. Nem akarjuk a kegyelet e jelét alattomos gyanúsítgatás tárgyává tenni, még azon beszéd hatása alatt sem, a melyet ez alkalommal Lat cseh ref.

lelkész a cseh-morva atyafiak érdekében az alumneumi bizottsághoz intézett. Sokkal szentebb előttünk a kegyelet nyilvánulása, történjék bármely alakban, semhogy mellék-érdeket szolgáló külsőségnek tartjuk. De annyit mégis meg kell jegyeznünk, hogy ilyen s hasonló tények által megmagyarázottnak látjuk azt a körülményt, hogy a cseh-morva elem kezdi kiszorítani a magyarságot Baseltől is, úgy mint több más helyről is. Tanuljunk cseh-morva testvéreinktől mi is!

Igaz szívserinti kívánságunk, hogy az intézet még számos hasonló ünnepet érjen! Talán egyszer majd csak eszünkbe jut nekünk is, hogy mi is kimutassuk közegyházi hálánkat?! Talán elfelejtjük akkorára a minket most oly találóan jellemző szójárásunkat: „ej ráérünk arra meg“?! Ugy legyen! —

R.

VEGYESEK.

Lapunk tisztelt olvasóit hátralékaik törlesztésére kérjük. Szerkesztő.

— **Felsőadomány.** Ő Felsege a király a Vasdobrai ág. h. ev. egyházközségnek temploma helyreállítására és az Alsó-Kubini ág. h. ev. egyházközségnek leégett temploma újjá építésére magán pénztárából 100—100 frtot adományozott.

— **A Luther-társaság** közgyűlésének lapunk előbbeni számában közölt jegyzőkönyve hitelesítettven, következő módosítás jött létre: Miután ezen jegyzőkönyv 5-ik pontjának határozati része nem felel meg a kimondott határozatnak, a mennyiben az „Ev. Glocken“ című lapnak a mult évben megszavazott 100 frtnyi segély a jövő 1895-ik évre is megszavaztatott, „A mi Otthonunk“-nak eddig nyújtott 200 frtnyi segélye jövőre nézve megszüntetett, s az illető 200 frt a jegyzőkönyv 27-ik pontjában említett „Ev. Egyház és Iskola“ című egyházi lapnak szavaztatott meg. Ez így helyesbítették.

— **Nyilvános köszönet.** A nógrád-szentpéteri ev. egyház tanítói pajtája szept. 16-án leégvén, annak újjá építéséhez gróf Zichy Ferencz senior (róm. kath.) kir. tárnokmester úr ó excellentiája az összes épületfa, szarufák és gerendák ajándékozásával, méltóságos Gömör János úr 10 frt és ngos Csemiczky Ede egyházi felügyelő úr 5 frttal hozzájárulni s így, bele számítva a biztosított 50 frtnak az első m. ált. biztosító társaság általi teljes kifizetését, az egyház kárát teljesen fedezni kegyeskedtek. Fogadják a nagylelkű adakozók ez úton is a nógrád-szentpéteri ev. egyház mély háláját és köszönetét. — Nógrád-Szentpéteren, 1894. november hó 30-án. *Frenyó Gyula*, ev. lelkész.

— **Adomány.** Tek. Belák Lajosné, szül. Szarvasi Gizella elhunyt 4 éves kedves kis Irma leánykájának emlékére a lajos-komáromi ev. egyházközségnek szép ezüstözött s aranyozott ostayatartót vett s ajándékozott. Az ostayatartót advent első vasárnapján avatta fel s adta át rendeltetésének szép beszéd kíséretében az adakozónak édes atyja, nt. Szarvasi Sámuel ev. lelkész úr. Fogadja a nemes szívű úrnő értékes adományáért e helyen is az egyházközség őszinte, hálás köszönetét. A vigasztalásnak Istenre pedig nyújtson vigaszt a kedves leányka elvesztése által megbezett szülői szivekre.

PÁLYÁZATOK.

Alulírott a magyar- és tót nyelvben otthonos **segédlelkészt** keresek. — Fizetése havi részletekben évi 600 frt. Az állomás szabad. — Közelebbi tudósítással szolgál

Pozsony, 1894. nov. 20. —

Trsztjénszky Ferencz,
esp. lelkész.

Az **osztrolukai** anyaegyházhoz tartozó **Dobó** leányegyház kántortanítói állomása önkéntes lemondás folytán megürült. Ez állomással összekötött javadalom 300 frt hivatalos fölszámítás szerint, lakáson és kerten kívül. — Pályázni kívánók kérvényeiket folyó évi decz. 25-ig alulírotthoz küldjék.

Osztrolukán 1894. nov. 25.

Hurtay György,
iskolaszéki elnök.

Alulírott oldalam mellé **segédlelkészt** keresek. Pályázóktól megkivántatik a hitjelölti oklevél s a magyar és tót nyelv ismerete. A segédlelkészi díjazás: évi 180 frt élelmezés, lakás, fűtés, világítás és kiszolgálát.

B-Csabán, 1894. december 4.

Koren Pál, b.-csabai ev. lelkész.

HIRDETÉS.

Legalkalmasabb

Karácsonyi és Új évi ajándék.

Kókai Lajos könyvkereskedésében Budapesten megjelent és kapható protestáns imakönyvek u. m.:

Br. Barkóczy D. A. Az én imáim. Imák és elmélkedések protestáns leánygyermek, serdülő leányok és ifju hölgyek számára. Ára fűzve 1 frt. Vásznon kötésben 1 frt 50 kr. Fekete bőr kötésben 2 frt. Chagrin bőr kötésben kapcsolcsal 2 frt 60 kr. Diszesebb kötések 3 frttől 12 frtig.

Gyurátz Ferencz. A Hit oltára. Imakönyv, evangélikus keresztyének számára. Ára vászonba kötve 80 kr, finom angol vászonkötésben vörös vagy márvány metszettel 1 frt 80 kr, finomabb kiadás velin papiroson fekete bőrbe kötve arany metszettel, tokban 2 frt 50 kr. Ugyanaz fekete bőrbe kötve, arany metszettel, csattal, tokban 3 frt. (10 példányra 1 ingyen.)

Sántha Károly. Buzgóság könyve. Ára vászonkötésben 2 frt. Ugyanaz vászon kötésben arany metszettel 2 frt 60 kr, fekete bőrbe kötve arany metszettel tokban 3 frt, finom Chagrin bőrbe kötve, arany metszettel, csattal, tokban 4 frt. (10 példányra 1 ingyen.)

Ajánlom továbbá szintén kiadásomban megjelent:

Hetesy V. Vasárnapi és ünnepi imádságok. Ára fűzve 1 frt 50 kr, kötve 2 frt.

Szász K. Élet a halálban. Nagyobb és kisebb halotti beszédek és imák. Ára fűzve 2 frt 80 kr.